

УДК 328

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.51.16>

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ – ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА

Лілія Григорович, Лідія Даниленко

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби,
кафедра парламентаризму
вул. Академіка Ромоданова, 12/2, 04050, м. Київ, Україна*

В даному дослідженні була акцентована увага на питаннях гендерної рівності між чоловіками та жінками, що стає провідною темою для розгляду та обговорення на різних рівнях публічної політики. Зазначено, що гендер є статево-соціальним конструктом, який визначає ролі й очікування жінок та чоловіків в межах суспільства. Аналіз парламентської діяльності стосовно гендерної рівності характеризується не лише гендерними квотами чоловіків та жінок в парламенті, а й прийняттям відповідних законодавчих нормативно-правових актів та програм, спрямованих на врегулювання гендерних питань та формування гендерної політики в державі.

Аналіз законодавчої діяльності Верховної Ради України в контексті гендерної рівності визначив ступінь уваги до гендерного законодавства. Окремо наголошено на тому, що на користь гендерної рівності між чоловіками та жінками приймаються відповідні партійні програми та рішення, аналіз яких вказав на важливість гендерної проблематики.

Зазначено, що Український парламент робить певні кроки для впровадження гендерної політики, однак існують виклики, пов'язані з політичним лідерством жінок у публічній сфері.

Рекомендовано для досягнення гендерної рівності у парламентській діяльності активізувати заходи з підтримки жінок у політиці та в процесі формування політичного лідерства всередині політичних партій, розробляти відповідні політики, спрямовані на усунення і попередження гендерної нерівності між чоловіками та жінками, вдосконалювати гендерне законодавство, створювати умови для паритетного представництва жінок і чоловіків у парламенті, а саме: забезпечення рівноправ'я, застосування різних економічних механізмів на підтримку жіночого підприємництва і бізнесу, яке забезпечить їм економічну незалежність і підвищить рівень участі у політичних процесах, здійснення моніторингу та оцінки законодавства, підвищення свідомості, партнерство та співпраця. Зазначені рекомендації у політичній практиці можуть значно покращити стан реалізації гендерної політики в Українському парламенті, сприяючи становленню більш справедливого, рівноправного та представницького суспільства.

Ключові слова: гендер, гендерна політика, парламент, парламентська діяльність, гендерна рівність, демократія, демократичні цінності, політична партія, політичне лідерство, публічна політика.

Постановка проблеми. У сучасному світі, де акцент на рівність прав та можливостей для всіх стає все більше актуальним, питання гендерної рівності розглядається як провідна тема для розгляду на різних рівнях публічної політики. У цьому контексті, дослідження гендерної політики в парламенті виявляється надзвичайно важливим завданням, щоб зрозуміти ступінь впровадження принципів гендерної рівності та їх вплив на демократичні цінності.

Гендер як статево-соціальний конструкт визначає ролі й очікування, які суспільство покладає на жінок і чоловіків. Гендерна політика включає в себе систематичні

зусилля для забезпечення рівності й урахування гендерних відмінностей в усіх сферах суспільства [2; 5].

В той же час, Український парламент в особі Верховної Ради України, як законодавчий орган відіграє важливу роль у формуванні та впровадженні гендерної політики. Аналіз парламентської діяльності стосовно гендерної рівності визначається не стільки кількістю жінок і чоловіків у парламенті, скільки прийняттям відповідних законів і постанов, спрямованих на врегулювання гендерних питань у державі і суспільстві.

Як показує аналіз, український парламент зробив певні кроки у напрямі гендерної рівності. Зростання представництва жінок у парламенті та прийняття законодавства, спрямованого на захист прав жінок, свідчать про зростаючий інтерес до гендерних питань.

Однак потребують подальшого аналізу й обґрунтування питання реалізації гендерної політики в українському парламенті шляхом розвитку політичного лідерства, а не лише шляхом встановлення гендерних квот чи вольових рішень керівників політичних партій.

Аналіз останніх наукових досліджень. До сучасних наукових досліджень зазначеної проблематики слід віднести праці вітчизняних науковців – О. Суслової, І. Грицай, В. Гошовської, Л. Ганюкової, В. Сичової та ін., які розглядають проблеми гендерної сегрегації, гендерного аудиту чинного законодавства, гендерної статистики; М. Бучича і Г. Данчука – гендерному квотуванню; І. Тукаленко, Н. Баласинович, О. Горулько – гендерній рівності та гендерній компетентності. Однак недостатньо приділено уваги питанням політичного лідерства у гендерних питаннях та питанням реалізації прав і можливостей жінок щодо набуття ними статусу парламентаря як політичного лідера.

Мета дослідження. Охарактеризувати стан реалізації гендерної політики в українському парламенті та визначити політичне лідерство одним із пріоритетних напрямів її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Україна вирішує питання гендерної рівності в основному шляхом удосконалення законодавчої діяльності Верховної Ради, про що свідчать такі факти:

- Квоти для жінок у політиці: Україна запровадила гендерні квоти для забезпечення більшого представництва жінок у політиці. Вимога «30 на 30», ставить перед політичними партіями завдання забезпечити не менше 30% кандидатів жінок у виборчих списках.
- Боротьба з домашнім насильством: прийняття законів, спрямованих на боротьбу з домашнім насильством, враховує гендерні аспекти цього соціального явища. Такий законодавчий крок спрямований на захист прав жінок та забезпечення їхньої безпеки.
- Гендерно чутливий бюджет: в останні роки спостерігається розвиток гендерно чутливого бюджету. Це включає аналіз та оцінку бюджетних видатків з погляду їхнього впливу на різні гендерні групи, що допомагає збалансувати розподіл ресурсів.
- Захист прав сексуальних меншин: законодавчі ініціативи для захисту прав представників спільноти ЛГБТQ+ відображають певний прогрес у напрямі гендерної інклюзії та захисту прав меншин.
- Гендерна освіта та свідомість: проекти та ініціативи, спрямовані на підвищення гендерної свідомості та впровадження гендерної освіти, сприяють формуванню нового розуміння гендерних питань [7; 8; 9].

Важливим є розгляд гендерних аспектів у законодавстві та прийнятих парламентських рішеннях. Один із прикладів – прийняття Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який враховує гендерні аспекти, забезпечуючи захист жінок від насильства вдома. Проте, важливо продовжувати вдосконалювати гендерне законодавство, спрямоване на вирішення проблем, з якими стикаються жінки у суспільстві.

Також на користь гендерної рівності приймаються партійні програми та здійснюються заходи у Верховній Раді України. Аналіз партійних програм вказує на важливість гендерної рівності в політичних партіях. Позитивним прикладом є включення гендерної agenda в програми різних політичних сил. Проте, необхідно постійно вдосконалювати ці програми та переконуватися в тому, що вони не лише існують на папері, але й реалізуються на практиці [1; 6].

Хоча вже досягнуто певний прогрес у цьому питанні, важливо продовжувати вдосконалювати та розширювати законодавчі рамки для забезпечення гендерної рівності в усіх сферах життя. Адже динаміка прийняття та реалізації таких законів є ключовим фактором для досягнення стійкої гендерної рівності в Україні.

Визначимо наявність та реальність гендерної agenda в програмах політичних партій, які представлені у парламенті. Це дозволяє з'ясувати, наскільки гендерна рівність є пріоритетною для різних політичних сил та як це відображається в їхніх стратегіях і планах.

Гендерна agenda в програмах політичних партій є важливим показником того, наскільки політичні партії враховують питання гендерної рівності та жіночого представництва у своїх стратегіях і якими методами це досягається.

Ось кілька прикладів:

– Партія «Європейська Солідарність»: програма цієї політичної партії включає пункти, що стосуються гендерної рівності та прав жінок. Вони підтримують рівні можливості для жінок та чоловіків у всіх сферах життя та пропонують ініціативи щодо боротьби з домашнім насильством.

– «Батьківщина»: у програмі цієї політичної партії покладено ідеї про гендерну рівність та закріплення прав жінок. Партія підтримує жіноче представництво в політиці і в інших сферах суспільства.

– «Голос»: політична партія «Голос» активно пропагує гендерну рівність та рівність прав жінок і чоловіків, виступає за відкриті списки та забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до політичних посад.

– «Слуга Народу»: програма політичної партії «Слуга Народу» також включає аспекти гендерної рівності, зокрема, в планах партії – підтримка жіночого підприємництва та рівних можливостей у сфері праці [3; 6].

Аналізуючи ці програми політичних партій, зазначаємо, що лише у програмі політичної партії «Слуга народу» визначено шлях досягнення гендерної рівності через політичне лідерство, яке можливе в разі економічної свободи, самостійності і самодостатності жінок вдома і на роботі. Цьому сприяє підприємницька діяльність жінок, підвищення якої можливе за умов розвитку грантової підтримки жінок зі сторони політичних партій та інших інвесторів.

Однак багато, що з політичних гасел все ж залишається на папері. Тому важливо постійно аналізувати політичні програми, презентувати результати в засобах масової інформації та комунікації.

Так, наприклад, конкретні заходи свідчать, що реалізація гендерної політики у парламенті має конкретні позитивні зрушення:

– ініціатива «30 на 30» є прикладом конкретного заходу для забезпечення більшого представництва жінок у Верховній Раді. Мета полягає у тому, щоб принаймні 30% депутатських місць були зайняті жінками. Це стратегічне вирішення для боротьби з низьким рівнем жіночого представництва в парламенті та сприяння гендерній рівності;

– створення структурного підрозділу у парламенті (підкомітет з питань гендерної політики), який відповідає за врахування гендерних аспектів у законодавчих ініціативах,

сприяє гендерному аудиту та розробці гендерно чутливого законодавства, спрямованого на поліпшення гендерної рівності в Україні;

– прийняття законодавчих актів, які активно враховують гендерні аспекти, зокрема Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» враховує особливості та захист прав жінок від насильства вдома, що є важливим етапом на шляху до гендерної рівності;

– прийняття гендерно чутливого бюджету на 2023 рік, у якому були враховані гендерні аспекти, що сприяло виділенню коштів на ініціативи, спрямовані на підтримку жінок, їхнє політичне лідерство, забезпечення доступу до освіти та охорони здоров'я, що допомагає зменшити гендерні нерівності [9; 10].

Ці приклади свідчать про зростання свідомості та прийняття конкретних заходів для підтримки гендерної рівності в політиці та законодавстві України.

Одним із ключових аспектів аналізу є рівень представництва жінок у Верховній Раді України. Дослідження показує, чи відбувається зростання чи стагнація кількості жінок-парламентарієв у порівнянні з попередніми роками. Висока чи низька кількість жінок у парламенті може служити індикатором ступеня гендерної рівності в політичному спрямуванні країни і головне, яким шляхом жінки стали парламентарями – шляхом гендерних квот чи політичного лідерства.

Політичні партії та громадські організації в Україні активно спрямовують свої зусилля на збільшення представництва жінок у політиці. Ініціативи, такі як квоти чи спеціальні програми для жінок, спрямовані на підтримку їхньої політичної участі, впливають на зростання жіночого представництва в Верховній Раді [4–5; 7; 9].

Цікавим у цьому плані є досвід інших країн, який може бути корисним для Українського парламенту.

Наведемо кілька прикладів.

Швеція досягає результатів у гендерній політиці за умов застосування гендерних квот для досягнення гендерної рівності. У їхньому парламенті діє система квот: політичні партії повинні забезпечувати, щоб не менше 40% кандидатів були жінками. Це допомагає збільшити представництво жінок у парламенті.

Руанда ґрунтує свою гендерну політику на принципах найвищого рівня представництва жінок. Законодавчий орган країни має найвищий у світі відсоток жіночих депутатів (понад 60%), що визначається квотами та активною політикою стимулювання.

Канада створює умови для реалізації гендерного бюджетування та запровадження гендерних шкіл для підвищення гендерної свідомості і сприяння гендерній рівності в суспільстві.

Норвегія окрім гендерної рівності підтримує батьківство. Законодавство надає батькам право на оплачувану батьківську відпустку, допомагаючи у збалансуванні ролей та підтримці рівності в сім'ях.

Ісландія активно підтримує законодавчі ініціативи для гендерної рівності. Вона є лідером у впровадженні законодавчих ініціатив для гендерної рівності. Наприклад, вони прийняли закон, згідно з яким компанії мають забезпечити рівну оплату для жінок та чоловіків [3; 6; 7].

Ці приклади свідчать про різноманітні підходи та ініціативи, які країни вживають для підтримки гендерної рівності в своїх парламентах та суспільствах, більшість із яких характеризуються унормованими процесами і процедурами. Однак у названих державах створені достатньо рівні економічні умови для жінок і чоловіків, а також у питаннях батьківства досягнута рівність, що дає можливість розвитку політичного лідерства не лише чоловікам, а й жінкам.

Також звернемо увагу на прозорість і відкритість процесів гендерної рівності в парламенті. Забезпечення прозорості та відкритості у питаннях гендерної рівності в парламентських процесах сприятиме покращенню довіри громадськості до влади. Публічна інформація про склад комітетів, роботу депутатських груп з питань гендеру та звіти про вплив законодавчих рішень на гендерні групи населення є важливою для забезпечення відкритості і взаємодії із громадськістю.

Прозорість та відкритість процесів гендерної рівності в українському парламенті становлять суттєві аспекти для ефективної реалізації гендерних політик та забезпечення відкритого діалогу з громадськістю. Проте існують певні проблеми, які можуть впливати на цю сферу. Це, зокрема:

- Брак прозорості в рішеннях і процесах: недостатність прозорості у прийнятті рішень та формулюванні політики з питань гендерної рівності може вплинути на ефективність заходів. Не завжди інформація про впровадження конкретних політичних ініціатив чи реформ доступна для громадськості.

- Відсутність прозорих механізмів взаємодії з громадськістю: ініціативи з питань гендерної рівності можуть бути менш ефективними через відсутність механізмів для активної участі громадськості та жіночих організацій у формулюванні політики. Важливо розвивати інструменти для відкритого діалогу.

- Недостатня інформаційна кампанія: низький рівень інформаційної освіти серед громадян та недостатня інформаційна кампанія можуть призводити до невпевненості громадськості у прозорості та ефективності гендерних політик.

- Обмежена участь жінок у політичних процесах: забрудненням прозорості також може бути обмежена участь жінок у політичних процесах через стереотипи та соціокультурні обмеження.

- Брак гендерної статистики: недостатність гендерної статистики може ускладнювати оцінку ефективності заходів з питань гендерної рівності та розробку наступних стратегій [4; 8].

Для вирішення цих проблем важливо розвивати інституційні механізми прозорості, зміцнювати взаємодію з громадськістю та жіночими групами, а також активно впроваджувати механізми збору та аналізу гендерних даних для належної оцінки ситуації. Серед доступної інформації має бути та, що розкриває роль жінок у суспільному житті, демонструє їхнє ставлення до політики і політичного лідерства як феномену впливу на владу та «спонукання членів нації до дії» (за Ж. Блонделем).

Тому важливим аспектом реалізації гендерної політики в українському парламенті є залучення громадянського суспільства та активістських груп. Співпраця з громадянським суспільством та активістськими групами є необхідною для реалізації гендерних реформ. Залучення експертів, які працюють у сфері гендерної рівності, та спільна робота з громадянськими організаціями можуть значно поліпшити якість прийнятих рішень та ефективність парламентських програм [5; 10].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Хоча Український парламент робить значні кроки для впровадження гендерної політики, все ж існують ще певні виклики щодо встановлення гендерної рівності, підтримки жінок у політиці, підтримки політичного жіночого лідерства, подолання гендерної дискримінації та нерівності. Для вирішення цих питань пропонується вжити заходи із: забезпечення рівноправ'я не лише за допомогою гендерних квот, а й застосування різних економічних механізмів на підтримку жіночого підприємництва і бізнесу, яке забезпечить їм економічну незалежність і підвищить рівень участі у політичних процесах; посилення моніторингу й оцінки законодавства (гендерного

аудиту) шляхом системного висвітлення його результатів у засобах масової інформації і комунікації; підвищення свідомості чоловіків щодо гендерної рівності та розвитку освітніх програм з гендерної проблематики; розширення можливостей для жінок щодо їхньої участі у громадсько-політичному житті держави і суспільства.

Інтеграція цих рекомендацій у політичні практики може значно покращити стан реалізації гендерної політики в Українському парламенті, сприяючи розвитку більш справедливого, рівноправного та представницького суспільства. особливо нині – у період повномасштабного вторгнення РФ в Україну і повоєнного відновлення.

Список використаної літератури

1. Гошовська В.А., Орлів М.С. До проблеми гендерної паритетності в структурах влади. Місцеве самоврядування та регіональний розвиток у Україні // наук.-практ журнал, січень-березень 2014 р. С. 5–7.
2. Грабовська І. Сучасна українська гендерна політика у світлі євроцивілізаційних прагнень України. *Українознавчий альманах*. 2015. № 18. С. 73–76.
3. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2018. 560 с.
4. Даниленко Л.І., Горулько О. Ю. Гендерна політика у сфері парламентської діяльності: суб'єкти та їх повноваження. *Наукові перспективи*. 2023. No 8(38). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/archive>.
5. Євтошук Ю. О. Принцип пропорційності як необхідна складова верховенства права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 18 с.
6. Жінки та чоловіки на керівних посадах в Україні: відкриті дані ЄДРПОУ. 2022. URL: <http://socialdata.org.ua/edrrou-gender/>.
7. Оніщенко Н. М., Матвієнко О. В., Береза С. В., Томашевська М. О. Європейський правовий вимір гендерно чутливої політики: монографія. Київ: Юрид. думка, 2005. 143 с.
8. Основи гендерної політики в парламентській діяльності: навч. посіб. / Автор. колектив: В.А. Гошовська, Н. Б. Ларіна, В. В. Святненко; за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ : НАДУ, 2011. 100 с.
9. Основи теорії гендеру: юридичні, політологічні, філософські, лінгвістичні та культурологічні засади: монографія / кол. авт.: Л. Р. Наливайко, І. О. Грицай. Київ: Хай-Тек Прес, 2018. 248 с.
10. Шемшученко Ю. С. Принцип рівності у праві: теорія і практика: монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко. Київ: Юрид. думка, 2014. 378 с.

IMPLEMENTATION OF GENDER POLICY IN THE UKRAINIAN PARLIAMENT – THE WAY TO THE DEVELOPMENT OF POLITICAL LEADERSHIP

Liliya Hryhorovych, Lidia Danylenko

*Kyiv National University named after Taras Shevchenko,
Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service,
Department of Parliamentarism
Akademika Romodanova str., 12/2, 04050, Kyiv, Ukraine*

In this study, particular attention was focused on issues of gender equality between men and women, which becomes a leading theme for consideration and discussion at various levels of public policy. It is noted that gender is a socio-cultural construct that defines the roles and expectations of women and men within society. The analysis of parliamentary activities regarding gender equality is characterized not only

by gender quotas for men and women in parliament but also by the adoption of relevant legislative acts and programs aimed at regulating gender issues and shaping gender policy in the state.

The analysis of legislative activities in the Verkhovna Rada of Ukraine in the context of gender equality determined the degree of attention to gender legislation. It is emphasized that party programs and decisions supporting gender equality between men and women are adopted, the analysis of which indicated the importance of gender issues. It is noted that the Ukrainian Parliament is taking certain steps to implement gender policy, but challenges related to the political leadership of women in the public sphere exist.

In order to achieve gender equality in parliamentary activities, it is recommended to intensify measures to support women in politics and in the process of forming political leadership within political parties. This includes developing relevant policies aimed at eliminating and preventing gender inequality between men and women, improving gender legislation, creating conditions for parity representation of women and men in parliament, such as ensuring equality, applying various economic mechanisms to support women's entrepreneurship and business to provide them with economic independence and increase their participation in political processes, monitoring and assessing legislation, raising awareness, and promoting partnerships and cooperation. These recommendations, when implemented in political practice, can significantly improve the implementation of gender policy in the Ukrainian Parliament, contributing to the development of a more just, equal, and representative society.

Key words: gender, gender policy, parliament, parliamentary activity, gender equality, democracy, democratic values, political party, political leadership, public policy.